

Warszawa, dnia 28 sierpnia 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Marek Michalak

ul. Śniadeckich 10, 00 656 Warszawa
tel. (022) 696 55 44 fax. (0 22) 629 60 79

Nr ZBiA-500/48-1/08/MM

Szanowny Pan

ZBIGNIEW ĆWIAKALSKI

MINISTER SPRAWIEDLIWOŚCI

Szanowny Panie Ministrze,

Do mojego Biura coraz częściej napływają sygnały świadczące o odradzaniu się zjawiska wykorzystywania dzieci do żebractwa. Pomimo tego, że jak wynika z licznych doniesień problem ten dotyczy głównie dzieci pochodzących z Rumunii, jestem w najwyższym stopniu zaniepokojony formami i skalą uprawiania tego procederu.

Zgodnie z powszechnie przyjętą interpretacją wykorzystywanie dzieci do żebractwa stanowi szczególną formę przemocy, degradującą osobowość dziecka, niekorzystnie wpływającą na jego rozwój i możliwości uczestnictwa w życiu społecznym.

Takie zachowanie wobec dziecka narusza wprost jego podstawowe prawa naturalne. Przede wszystkim prawo dziecka do ochrony przed przemocą okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniechaniem i każdym innym złym traktowaniem, zawarte w Konstytucji RP (art. 72 ust. 1.), Konwencji o Prawach Dziecka (art. 33 – 36) i ustawie o Rzeczniku Praw Dziecka (art. 3 ust. 3).

Ponadto pragnę wskazać na Konwencję nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy przyjętą w Genewie w dniu 17 czerwca 1999 r. dotyczącą zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci (Dz. U. z 2004 r., Nr 139, poz. 1474), która zobowiązuje Państwa do podjęcia natychmiastowych i skutecznych środków w celu zakazania i eliminowania najgorszych form pracy dzieci, w tym praktyk podobnych do niewolnictwa, takich jak sprzedaż i handel dziećmi, niewolnictwo za długi i pańszczyznę lub pracę przymusową oraz pracę, która ze względu na swój charakter lub okoliczności, w których jest prowadzona, może zagrażać zdrowiu, bezpieczeństwu lub moralności dzieci. Wynikają z niej zobowiązania do podjęcia wszelkich niezbędnych środków w celu zapewnienia skutecznej realizacji i stosowania

postanowień wprowadzających w życie Konwencję, w tym stosowania sankcji karnych, a gdzie to właściwe innych sankcji.

W tym kontekście należy zauważyć, że w aktualnym stanie prawnym skłanianie do zebrania małoletniego lub osoby bezradnej albo pozostającej w stosunku zależności od sprawcy lub oddanej pod jego opiekę stanowi wykroczenie o którym mowa w art. 104 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2007 r., Nr 109, poz. 756). Wobec osoby popełniającej to wykroczenie ustawodawca przewidział sankcję w postaci aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Jednakże zwraca uwagę fakt, że powyższe uregulowanie pochodzi z 1971 r. i powstało w innych uwarunkowaniach społecznych i politycznych. Jako takie nie może skutecznie przeciwdziałać niektórym negatywnym zachowaniom powstałym na przestrzeni ostatnich 37 lat wynikającym chociażby ze zmiany ustroju społeczno – gospodarczego, procesu rozszerzania Unii Europejskiej czy przemieszczania się na masową skalę pracowników i ich rodzin.

Mając na względzie powyższe argumenty na mocy art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. Nr 6, poz. 69) zwracam się z uprzejmą prośbą do Pana Ministra o podjęcie działań, które poprzez wprowadzenie stosownych zmian ustawodawczych skutecznie zabezpieczą dzieci przed ich wykorzystywaniem do żebractwa.

z wyrazami szacunku
Marek
Schetyński

Do wiadomości:

Pan Grzegorz Schetyna – Wicepremier, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Warszawa, dnia 25 września 2008 r.

DL-P-I-0761-6/08

Pan

Marek Michalak

Rzecznik Praw Dziecka

W nawiązaniu do pisma Pana Rzecznika z dnia 25 lipca 2008 r., nr RPO-523139-III/06/JS/JJ, dotyczącego zjawiska wykorzystywania dzieci do żebractwa, uprzejmię przedstawiam, co następuje:

W polskim systemie prawnym kwestię wykorzystywania dzieci do żebractwa normuje przepis art. 104 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2007 r. Nr 109, poz. 756). Zgodnie z art. 104 k.w. karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny podlega ten, kto skłania do zebrania małoletniego lub osobę bezradną albo pozostającą w stosunku zależności od niego lub poddaną pod jego opiekę. Na byt przedmiotowego wykroczenia nie ma wpływu okoliczność, czy skłaniana osoba podjęła się zebrania, natomiast wymagane jest, aby osoba ta była:

- małoletnią, tj. w myśl przepisu art. 10 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.) taką, która nie ukończyła 18 lat,
- bezradną tj. taką, która ze względu na swoje właściwości fizyczne (np. podeszły wiek, kalectwo) lub psychiczne np. upośledzenie psychiczne nie ma możliwości samodzielnego decydowania o swoim losie ani zmiany swego położenia (uchwała SN z dnia 9 czerwca 1978 r., VI KZP, OSNKW 1976, nr 7-8, poz. 86),
- pozostającą w stosunku zależności od sprawcy tj. bądź wynikającym z mocy prawa np. stosunek pomiędzy rodzicami a dziećmi, bądź też z przemijającej sytuacji

faktycznej, która musi jednak stwarzać widoczne cechy zależności np. zależność konkubiny od konkubenta.

- oddaną pod opiekę sprawcy - dotyczy to nie tylko opieki w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.), ale również sprawowania chwilowej, faktycznej opieki.

Wskazać również należy, że także na gruncie aktualnie obowiązującej ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 89, poz. 553 z późn. zm.), przepisy Rozdziału XIX Przesłępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, Rozdziału XXVII Przesłępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej, Rozdziału XXVI Przesłępstwa przeciwko rodzinie i opiece, zapewniają prawno-karna ochronę małoletnich, wobec których stosowane są różne formy przemocy, w tym także dzieci cudzoziemskich przebywających w Polsce.

Nadto sądy wyposażone są w dodatkowe instrumenty w sprawach, w których zostało naruszone dobro małoletniego.

Zgodnie z art. 23 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.) sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, ma obowiązek zawiadomienia sądu rodzinnego o przestępsłtwie popełnionym na szkodę małoletniego w celu rozważenia środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Natomiast przepis art. 51 Kodeksu karnego uprawnia sąd, w przypadku uznania za celowe, do orzeczenia wobec sprawcy przestępsłtwia (podmiotu określonego w art. 23 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego) pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich lub opiekuńczych ze względu na bezpieczeństwo dziecka.

Należy podkreślić, że wykorzystywanie dziecka do żebractwa, stanowi zagrożenie jego dobra, jest zatem wystarczającą przyczyną do wydania przez sąd opiekuńczy odpowiednich zarządzeń w trybie art. 109 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (ograniczenie władzy rodzicielskiej), a przypadku wystąpienia przesłanek z art. 111 § 1 wymienionej ustawy do pozbawienia władzy rodzicielskiej.

Mając na względsze zachodzące w ciągu ostatniego czasu zmiany o charakterze społecznym, obyczajowym i prawnym w Ministerstwie Sprawiedliwości opracowano

projekt ustawy o zmianie ustawy -Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw.

Niewątpliwie postawa rodzica wobec dziecka, przyjęte metody wychowawcze lub głoszone przez niego poglądy mogą stanowić zagrożenie prawidłowego rozwoju dziecka. Jeżeli nasilenie takiego negatywnego wpływu będzie zagrażało dobru dziecka, uzasadniona będzie ingerencja sądu. Zawarty w art. 113² § 2 proponowanej regulacji, przykładowy katalog sposobów ograniczenia utrzymywania kontaktów z dzieckiem powinien ułatwić orzekanie w sprawach o kontakty rodziców i dzieci. Najsurowszy środek w postaci zakazu utrzymywania kontaktów orzeka sąd w przypadku poważnego zagrożenia lub naruszenia dobra dziecka - art. 113³ projektu.

Istotną nowość na gruncie polskiego prawa rodzinnego stanowi projektowany art. 113⁴, dający sądowi opiekuńczemu, orzekającemu w sprawie kontaktów z dzieckiem, kompetencję do zobowiązania rodziców do określonego postępowania. Także w tym przepisie zawarto otwarty katalog środków, jakie mogą być stosowane przez sąd, ze wskazaniem możliwości kierowania rodziców do placówek lub specjalistów, zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc.

Proponowana regulacja nadaje nowe brzmienie art. 95 kr i o, który w § 1 stanowi, że władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka z poszanowaniem jego godności i praw. Zatem sprawowanie przez rodziców władzy rodzicielskiej zawsze powinno się odbywać z poszanowaniem godności i praw dziecka. Sformułowany w ten sposób nakaz ma walor nie tylko perswazyjny i wychowawczy, lecz także normatywny, stanowiąc wyraźną granicę dla akceptowanych przez prawo zachowań rodziców i opiekunów prawnych dzieci. Przekroczenie tej granicy każdorazowo może skutkować ingerencją sądu rodzinnego w relacje między rodzicami i dziećmi poprzez poddanie władzy rodzicielskiej kontroli na podstawie art. 109 kr i o (ograniczenie władzy rodzicielskiej), a w rażących przypadkach nadużycia lub zaniedbania na podstawie art. 111 kr i o (pozbawienie władzy rodzicielskiej).

Należy wyrazić przekonanie, że proponowana regulacja będzie stanowiła wyraźne odniesienie dla oceny wszelkich czynów (w tym wykorzystywania dzieci do żebractwa), które mogą zagrażać prawidłowemu rozwojowi moralnemu, psychicznemu i fizycznemu dzieci.

Odnosząc się do występującego w Polsce problemu zmuszania dzieci cudzoziemskich do żebrania w szczególności dzieci pochodzących z Rumunii, uprzejmie informuję Pana Rzecznika, że dotychczas ujawniane przypadki tego rodzaju zachowań były traktowane przez jednostki prokuratury jako przestępstwa handlu ludźmi, wyczerpujące znamiona czynu z art. 253 § 1 Kodeksu karnego. Ujawniony *modus operandi* sprawców odpowiadał bowiem, definicji handlu ludźmi zawartej w Protokole z Palermo, uzupełniającym Konwencję Narodów Zjednoczonych o Zwalczeniu Międzynarodowej Przestępczości Zorganizowanej.

Biuro do Spraw Przestępczości Zorganizowanej Prokuratury Krajowej nadzoruje postępowania w sprawach o handel ludźmi, które swoim zakresem obejmują również postępowania karne dotyczące handlu dziećmi wykorzystywanymi do żebrania. W proceder ten zaangażowane są najczęściej osoby narodowości rumuńskiej współpracujące z obywatelami polskimi. Przykładowo, w 2007 roku Prokuratura Okręgowa w Rzeszowie pod numerem sprawy VI Ds. 4/07/S prowadziła śledztwo w sprawie założenia i kierowania grupą mającą na celu popełnianie przestępstw polegających na handlu ludźmi, w celu żebrania na ulicach miast w Polsce i czerpania korzyści majątkowych z tego procederu, tj. o przestępstwa z art. 258 § 1 i 3 k.k. i art. 253 § 1 k.k. W sprawie tej skierowano akt oskarżenia do sądu przeciwko 3 cudzoziemcom, którzy zostali skazani na kary bezwzględnego pozbawienia wolności od roku do lat 4.

Zapewniam, że sygnalizowany przez Pana Rzecznika problem wykorzystywania dzieci do żebractwa nie jest lekceważony. W 2003 roku opracowane zostały wskazówki metodyczne dla prokuratorów prowadzących lub nadzorujących postępowania karne w sprawach dotyczących handlu ludźmi, zawierające między innymi procedury postępowania z dziećmi cudzoziemskimi bez opieki w Polsce, które przekazano jednostkom organizacyjnym prokuratury w całym kraju. W dokumencie tym zwrócono uwagę na szczególną sytuację ofiar handlu ludźmi i możliwe sposoby udzielenia im pomocy, jak również wskazano takie metody postępowania z ofiarami, które nie doprowadzą do ich wtórnej wiktymizacji.

W 2007 roku w prokuraturach apelacyjnych i w wydziałach terenowych Biura do Spraw Przeszeczności Zorganizowanej Prokuratury Krajowej zostali wyznaczeni prokuratorzy pełniący rolę konsultantów do spraw handlu ludźmi.

Ministerstwo Sprawiedliwości aktywnie uczestniczy także w realizacji zadań przewidzianych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, opracowanym na lata 2007-2008 w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Do zadań tych należy, między innymi, koordynacja i monitorowanie postępowań karnych prowadzonych w tym zakresie, organizowanie szkoleń dla prokuratorów oraz udział w opracowaniu raportu na temat zjawiska handlu ludźmi w Polsce. We wstępnych założeniach do w/w Programu na lata 2009-2010, za jeden z priorytetów uznano wdrożenie procedury ochrony dzieci, ofiar handlu ludźmi.

Obecnie w Ministerstwie Sprawiedliwości trwają prace nad opracowaniem projektu ustawy nowelizującej kodeks karny w zakresie zapewniania należytej ochrony prawnokarnej przed przeszecznością polegającą na handlu ludźmi

Przewiduje się w art. 115 k.k. wprowadzenie definicji handlu ludźmi opartej na określonych alternatywnie sposobach zachowań sprawczych, którym celem jest wyzyskanie osoby. Szeroko ujęty cel działania określony jako „wyzyskanie osoby” konkretyzuje się poprzez wymienienie, na zasadzie katalogu otwartego niektórych form wyzyskiwania osoby, które mogą polegać między innymi na zmuszaniu do prostytucji, na niewolnictwie, na pozyskaniu komórek, tkanek lub narządów.

W definicji tej powinno zmieścić się również przyjmowanie osoby w celu jej wykorzystania tak, aby kryminalizowane było zachowanie osoby, która wprawdzie sama bezpośrednio nie stosuje siły ani przymusu wobec ofiary ale wiedząc, że wolność osoby jest ograniczona czerpie zyski z tej osoby.

Nie ulega wątpliwości, że definicja handlu ludźmi musi obejmować również handel dziećmi.

Reasumując, wyrażam nadzieję, że obecnie obowiązujące uregulowania jak również proponowane zmiany w Kodeksie Karnym i Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym przyczynią się do skutecznego zabezpieczenia dzieci przed ich wykorzystywaniem do żebractwa.

Pracuję z wyznaczeniemi
z upoważnienia
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
Łukasz Kamiński
PUSZKĘTARZ STANU